

Velitelé tzv. cikánského tábora v Letech u Písku

PETR KLINOVSKÝ

Takzvaný cikánský tábor v Letech u Písku oficiálně fungoval od 1. srpna 1942 do 8. srpna 1943. Za dobu jeho existence se v jeho vedení vystřídali celkem tři velitelé, kteří více či méně zásadně ovlivnili život v táboře a tím i osudy internovaných.

Josef Janovský

Nejvýznamnější roli ve smutné historii zařízení sehrál první velitel Josef Janovský, který v Letech u Písku působil již jako ředitel kárného pracovního a sběrného tábora, jenž tábora cikánskému předcházela.

Janovský se narodil 15. března 1888 ve Stříbrné Skalici, v tehdejší okrese Český Brod, do rodiny Josefa Janovského a Barbory, rozené Mašínové. Jeho kariéra začala v roce 1909 vstupem do řad pěšího pluku 36 v Mladé Boleslavi, který 30. března 1913 vyměnil za rakousko-uherské četnictvo.¹

Službu monarchii vykonával nejdříve v Promentore (do června 1914), od roku 1915 pak v Pule, kde si vedle němčiny osvojil i italštinu a srbochorvatštinu (za služby na Podkarpatské Rusi se pak naučil i rusínsky). Válku strávil na různých bojištích jako polní četník. Do nově vzniklé Československé republiky se vrátil v hodnosti místostrážmistra v listopadu 1918 a plynule přešel k československému četnictvu. Během čtyř let vystřídal čtyři působiště (Most, Kardašovu Řečici, České Velenice a Novou Ves u Klikova) a v roce 1922 byl převe-



Poručík Josef Janovský na podobence z roku 1931 Foto: archiv Jiřího Vaněčka

len na nejvýhodnější výspu republiky – na Podkarpatskou Rus. Tam převzal velení na četnické stanici ve Velkém Lázu. Rychle postupoval a po pouhých třech letech získal významný post velitele četnické stanice v Užhorodě a s ním i funkci zástupce okresního četnického velitele.²

Služba v hlavním městě Podkarpatské Rusi umožnila Janovskému stálý kontakt s nadřízenými nejen na úrovni okresního četnického velitelství či četnického oddělení, ale přímo se zemským četnickým velitelem (výše v hierarchii organizace byl už jen generální velitel četnictva, jenž se zodpovídal ministru vnitra). To pro něj znamenalo velký příslib do budoucna a on se této příležitosti chopil. Je pravděpodobné, že služba mezi chudým obyvatelstvem Podkarpatské Rusi musela v kombinaci s rychlým postupem silně formovat Janovského pohled na svět. Zakládal si na tom, že vykonává svůj úřad tvrdě a zároveň naprosto přesně dle rozkazů nadřízených, nařízení plní do nejmenšího detailu a totéž vyžaduje od podřízených. Nepřekvapí pak, že v roce 1930 dosáhl důstojnické hodnosti a stal se instruktorem u zemského doplňovacího oddělení v Užhorodě. Několik dalších let byla náplní jeho práce výchova mladých četníků.³

Jeho relativně klidný život a pravidelný služební postup narušil až pro Československo tragický podzim 1938 a události roku 1939. Na konci

- 1 Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Třeboň, f. Cikánský tábor (dále jen CT) Lety, k. 8, sign. 53 2. C. 1, Osobní spisy – Josef Janovský, formulář s osobními daty Josefa Janovského.
- 2 NA, f. Generální velitel četnictva (dále jen GVČ), k. 122, Čistopis kvalifikační listiny – Josef Janovský (nar. 15. 3. 1888). Z tohoto dokumentu jsou čerpány i další profesní údaje Josefa Janovského.
- 3 Kalendář československého četnictva pro rok 1931. Tiskařské a vydavatelské podniky Novina, Praha 1931, s. 321.

Kárný pracovní tábor I. Lety existoval od 1. června 1940 do 9. března 1942 na základě vládního nařízení č. 72/1939 z 2. března 1939 o kárných pracovních táborech a byl určen pro osoby starší 18 let, tuláky, osoby práce se štitíci, potulné cikány, řemeslné hazardní hráče, řemeslné žebráky, notorické zahaleče, povaleče, osoby žijící z prostituce. Káránci v něm museli strávit nejméně tři měsíce, aby mohli být propuštěni. Funkci ředitele zastával po celou dobu jeho existence Josef Janovský, v táboře zemřel pravděpodobně jeden člověk.

Sběrný tábor v Letech existoval od 9. března 1942 do 1. srpna 1942 na základě vládního nařízení č. 89/1942 z 9. března 1942, o preventivním potírání zločinnosti, a oproti KPT byl rozšířen seznam internovaných

o zločince ze zvyku, řemeslné zločince nebo například alkoholiky, kteří mohli být internováni na neomezeně dlouhou dobu. Jediným ředitelem zůstal Josef Janovský. Počet obětí není znám.

Cikánský tábor Lety existoval od 1. srpna 1942 do 8. srpna 1943 na základě vládního výnosu ze dne 10. července 1942 o potírání cikánského zlořádu a byl určen pro „Cikány, cikánské mšence a osoby potulující se po cikánském způsobu“, kteří zde byli vězněni před transportem do Osvětimi. Funkci velitele zastávali Josef Janovský (od 1. srpna 1942 do 18. ledna 1943), Štěpán Blahynka (od 19. ledna 1943 do 15. května 1943) a František Havelka (od 16. května 1943 do 8. srpna 1943). Během existence tábora zemřelo nejméně 327 lidí, z toho 101 dětí do 3 let.

ledna 1939 byl Janovský ustanoven okresním velitelem ve Velkém Berezném, ale vzhledem k útoku maďarských teroristických skupin a posléze i armády už pouze organizoval ústup českého obyvatelstva na Slovensko.⁴

Po návratu do nově vzniklého Protektorátu Čechy a Morava mu bylo od 31. května 1939 na čtyři měsíce svěřeno vedení okresního četnického velitelství v Kladně,⁵ odkud 5. října 1939 přešel (na stejnou pozici) do Jílového u Prahy. S četnickým sborem se po třiceti letech služby rozloučil v hodnosti štábního kapitána, když byl 1. června 1940 na základě vládního nařízení č. 379 z 21. prosince 1939 jako vrchní kancelářský oficiál převeden k Zemskému úřadu v Praze.

Ředitelem kárného pracovního tábora

Rozhovory o zřízení kárných pracovních táborů začaly již v březnu 1939. Pod správou ministerstva národní obrany do nich měly být zařazovány osoby práce se štitíci, které dovršily 18. rok věku a nemohou prokázat, že mají řádným způsobem zajištěnu obživu, nebo příslušníci pracovních útvarů, zřízených vládním nařízením ze dne 11. října 1938, č. 223 Sb. z. a n., o pracovních útvarech, kteří jsou hrubě neukázněni nebo úkoly jim uložené vykonávají úmyslně nedbale.

Změny týkající se kárných pracovních táborů si po vzniku Protektorátu Čechy a Morava vynutilo vládní nařízení č. 188 z 28. dubna 1939, které upravovalo nařízení z 2. března 1939. Mezi nejdůležitější změny patřilo přenesení kompetence na ministerstvo vnitra. V platnosti naopak zůstal § 10 původního nařízení, jenž určoval, že dohled nad káránci vykonávají vojenské osoby v činné službě (četnické osoby, orgány státní policie, vězeňští dozorcí a podle potřeby občanskí zaměstnanci státní správy).⁶

Právě tento paragraf otevřel dveře Janovskému jako prvnímu (a jedinému) řediteli kárného pracovního tábora v Letech. Ke svému úkolu přistoupil hned od počátku velmi iniciativně. Nejenže se stal autorem prvních vnitřních táborových nařízení pro kárance (tzv. domovního řádu), ale zároveň vymyslel celý systém správy tábora, jenž se stal předobrazem i pro druhý kárný pracovní tábor v Hodoníně u Kunštátu.⁷

Všechny kroky, které Janovský od vzniku tábora podnikl, svědčí o úpornosti a touze po co nejlepších výsledcích, která ho zřejmě zaslepovala a se vznikem cikánského tábora vyústila v tragédii.

Abychom pochopili jeho chování k vězňům cikánského tábora, je třeba porozumět jeho vztahu k zařazencům

kárného pracovního tábora. Jak již bylo uvedeno, do kárných pracovních táborů (a později i do sběrných táborů) byli od počátku zařazováni lidé ze samého dna společnosti, z větší míry s bohatou trestní minulostí a bez trvalého (legálního) příjmu. Tímto prizmatem na ně také bylo nahlíženo a podle toho se s nimi mělo zacházet. To dokazuje i záznam z konference, jež se uskutečnila 10. ledna 1941 v Praze za přítomnosti ministra vnitra Josefa Ježka (1884–1969), zástupců zemské správy v Praze a v Brně a ředitelů obou kárných pracovních táborů Josefa Janovského (Lety u Písku) a Štěpána Blahynky (Hodonín u Kunštátu), včetně jejich hospodářů a dalších úředníků a referentů.

Za zásadní lze považovat zejména výroky ministra vnitra generála Ježka, jenž v kárných pracovních táborech spatřoval jedinou možnost, jak se s tímto typem lidí vyrovnat: *Já osobně dospívám k tomu názoru, že zde musí být postupováno drakonicky, že zde musí být podle fyzických sil zavedena tak těžká práce, že ten člověk bude dbát, aby vícekrát neupadl, aby se sem nikdy více nedostal. Všechno ostatní, co by se tam dělalo mimo výchovné prostředky, musí být vedle. Žádný volleybal, ani kopaná. Z těchto institucí se nesmí stát fešácký kriminál. Ten člověk tam musí „dýchat“ a klapat očima podle*

4 LÁŠEK, Radan: *Jednotka určení SOS*, 3. díl. Codyprint, Praha 2008, s. 50.

5 *Kalendář četnictva Protektorátu Čechy a Morava 1940*. Politika, Praha 1940, s. 192.

6 Vládní nařízení č. 72/1939 z 2. 3. 1939, o kárných pracovních táborech, § 4, odst. 1a) a 1b) a § 10.

7 *SOA Třeboň*, f. CT Lety, k. 1, sign. 35 1. C. 2, dokument č. 2135/40 ze 17. 11. 1940.

předpisů. To všechno bude záležet na vedoucích. Musí tam být spravedlnost. Musí tam být spravedlnost absolutní. Nikdo nemůže být vyjmut, že má hezký nos. Tam je každý káranec, členem kárného pracovního tábora. Tam není rozdílů. Tam nemůže mít nikdo úlevu. Tam se nikdo nemůže „ulít“ v kuchyni, aby se měl lépe. Tam nesmí být mezi prvními a posledními žádného rozdílu, pokud se týká drakoničnosti a přísnosti. Pánové, uvažujte o tom, co vám povídám. Ten člověk musí být zdravý. Musíme mu ponechat, aby tělesně o něho bylo pečováno, ale to všechno měrou co nejmenší. Hygiena tam musí být, ale absolutně žádné pohodlí. Ten člověk musí být ukázněn jako opice. Ze začátku musí být vyhlášeno třebaš 20 apelů denně. Každé hnutí prstem bude důvodem, aby se apel opakoval, a to tak dlouho, dokud tito lidé nebudou úplně ukázněni. [Ti] Kteří dozírají na jejich práci, musí dbát – a bylo by absolutní chybou, kdyby tomu tak nebylo, aby každý pracoval tak, jak to nejzazší vypětí jeho sil dovoluje. Z této práce musí přijít tak unaven, že již nebude schopný něco dělat. Musí být absolutně fyzicky vyčerpán.⁸

Shrňme-li celý text, je zřejmé, že nejvyšší představený vybízel oba ředitele kárných pracovních táborů k tomu, aby vytvořili zařízení, v nichž budou káranec nuceni pracovat tak tvrdě, že si po třech měsících „pobytu“ raději ze své vůle najdou slušné živobytí, než aby se tam museli vrátit. Z textu také vyplývá, že v táborech se nemělo používat fyzické násilí a že internovaní měli žít v takových podmínkách, aby byli schopni maximálního pracovního výkonu, ale zároveň aby to neohrozilo jejich zdraví.

Slova ministra vnitra si ale Josef Janovský vysvětloval po svém a začal si osobovat pravomoci, které mu dle platných předpisů nenáležely.



Vrchní kancelářský oficiál Josef Janovský v letském táboře

Foto: NA

Na hraně tehdejší zákonnosti a za hranou lidskosti se pohyboval kůl s kladkou, mezi káranec nazývaný „špangle“, k němuž byli na několik hodin poutáni a na kladce povytahováni všichni, kteří se v očích dozorců něčím provinili. Tento trest se objevuje nejen ve výpovědích těch, kteří prošli kárným táborem,⁹ ale rovněž ve vzpomínkách vězňů cikánského tábora.¹⁰ Problematické z pohledu zákona bylo i používání fyzických trestů, protože ani táborové předpisy je výslovně nepovolovaly a četnické výslovně zakazovaly. Jediné tresty schválené ministerským výnosem (č. D-1628-12/2-1941-5 z 24. 3. 1941), navíc pouze v pravomoci ředitele (ne dozorcích orgánů), představovala ústní důtka, odnětí výhod, ulože-

ní těžké práce, vězení po službě do 30 dní, prostá samovazba do 21 dní, zostřená samovazba do 21 dní, spoutání a železa nejdéle na dobu šesti hodin a další zostření povolené v rámci kázně a pořádku.¹¹

Bití internovaných záviselo na jednotlivých dozorcích a na tom, do jaké míry se ztotožnili s Janovského pojetím předpisů a jím propagovanou přísností. Ti nejagilnější neváhali internované fyzicky trestat za takové maličkosti, jako byla například nedokonalé umytá jídelní miska.¹²

Právě Janovského tolerance k těmto excesům, jež zřejmě dokonce podporoval, měla zásadní vliv na další události. Pachatelé násilí mezi jeho podřízenými zjistili, že se nemusí obávat žádného postihu. Toho se naopak

8 NA, f. Ministerstvo vnitra – Nová registratura (MV-NR), k. 5012, čj. D-1625-13/1-41.

9 ABS, f. Vrchní očištná komise pro státní a veřejné zaměstnance 1945–1948 (dále jen 312), sign. VOK 438/47 Tábor, výpověď Františka Slaničky z 8. 6. 1946.

10 POLANSKY, Paul: *Tíživé mlčení. Svědectví těch, kteří přežili Lety*. G plus G, Praha 1998, s. 91.

11 SOA Třeboň, f. CT Lety, k. 1, sign. 32 1. B. 1.

12 ABS, f. 312, sign. VOK 438/47 Tábor, Výpověď Jana Vokáče z 16. 6. 1946.

dočkali všichni zaměstnanci, kteří se na tomto jednání odmítli podílet. V táboře se tak stupňovala nevraživost mezi vedením a (větší) částí dozorců.

Souzen a osvobozen

Kam až metody Josefa Janovského dospěly, naznačuje poválečný soud. Před ním bývalý četník stanul výhradně za svou činnost v letském táboře v období od 1. června 1940 do 18. ledna 1943, ačkoliv byl po odchodu z Letů u Písku přeložen ještě do pracovního výchovného tábora v Plané nad Lužnicí. Ani tam se netěšil dobré pověsti a po třech měsících ve funkci hospodářského správce musel po neshodách s německým velitelem Schmidtem odejít, protože si *přivlastňoval práva gestapa a jeho zástupce* [Josefa] *Pravdy*.¹³ Do konce války pak působil na okresním úřadu Praha - venkov-sever. Ihned po osvobození obvinili Janovského bývalí dozorcí Antonín Lífka a Antonín Malík z asociálního chování k internovaným. Obvinění však bylo již na začátku července 1945 smeteno ze stolu jako bezdůvodné a Janovský byl rychle přeložen do Jílového u Prahy.¹⁴

Tam již ale nastoupit nestačil, protože se proti němu objevilo další obvinění na základě výpovědi dozorce Františka Kánského, v níž byla zřejmě poprvé zmíněna situace v cikánském táboře. Právě na základě protokolu z 25. června 1945¹⁵ iniciovalo Zemské četnické velitelství v Praze¹⁶ další vyšetřování, jež probíhalo v dikci vyšetřovací komise národního výboru v Jílovém. Janovský strávil dobu od srpna do prosince 1945 v pankrácké věznici a i po propuštění zůstal až do skončení soudu v roce

1948 mimo službu. Nejdříve se živil příležitostnou manuální prací, později jako technická smluvní síla ve skladu firmy Prispol na nákladovém nádraží v Praze na Žižkově.¹⁷

Po Janovského konfrontaci s bývalým internovaným Fialou, který se na něj málem vrhl, se členové vyšetřovací komise rozhodli (i vzhledem k Janovského stížnostem na podjatost) zažádat o předání celého případu komisi Národní bezpečnosti v Praze. Po protokolárním výsledku relativně velkého množství svědků, z nichž ale pouze jeden byl vězeň cikánského tábora, stanul Josef Janovský před Mimořádným lidovým soudem v Praze XIV.

Veřejný žalobce Janovského nakonec obvinil z trestných činů shrnutých do čtyř bodů:

I.) podporoval a propagoval nacistické hnutí tím, že nutil podřízené k nacistickému zravení a užívání němčiny, a to již v době, kdy tak nařízeno ještě nebylo.

II.) ve službách nebo v zájmu Německa dozorcům Bedřichu Bělohávkovi a Františku Kánskému v úmyslu uvésti je ve strach a nepokoj přímo ústně vyhrožoval ublížením na svobodu, aby na nich vynutil zvýšené úsilí ve prospěch Německa, totiž tím, že je pošle do koncentracního tábora, při čemž pohružka vzhledem na okolnosti a důležitost zla byla taková, že mohla vzbuditi u těch, jimž bylo hroženo, důvodnou obavu.

III.) ve prospěch válečného úsilí Německa nařizoval káráncům a cikánům povinnou práci, jakož i při výkonu nařízené povinné práce spolupůsobil.

IV.) ve službách nebo v zájmu Německa způsobil výkonem nařízení

*a správních rozhodnutí nebo jinak smrt obyvatelů republiky tím, že nevybíral plně potravinové přídělky a nechal je propadnout, nutil kárance a cikány k velkému pracovnímu výkonu, posílal je na práci v třeskaté zimě, nebránil se nadměrnému přeplnění tábora a nedbal upozornění lékaře táborového na zdravotní závady, naopak zakázal lékařům na závady upozorňujícím, aby do věci strkal prsty, že říše má zájem, aby cikáni zahynuli, čímž vším přivodil značné rozšíření epidemických chorob a velkou úmrtnost v táboře.*¹⁸

Dne 7. září 1948 byl nad Josefem Janovským vyneseno osvobozující rozhodnutí. V prvním bodě zdůvodnění senát zpochybnil, že by Janovský svévolně nařídil hajlovat. Různá nařízení o zravení nacistickým pozdravem stejně jako hlášení v němčině či kurzy němčiny přicházely vždy jako rozkaz z nadřízených úřadů a jejich plnění nelze chápat jako provinění. V druhém bodě soud zpochybnil výpovědi dozorců Kánského a Bělohávkovi.

Ve třetím bodě obžaloby Janovského zachránily předpisy, které obsahovaly i pracovní normy, jež však nebyly pravidelně dosahovány, a Janovský tak údajně naléhal na zvýšení výkonu pouze z toho důvodu, aby do tábora nebyla nasazena německá policie. K osvobození přispěly i výpovědi Kánského a Bělohávkovi, které podle soudu působily zaujatě. Důvěryhodně prý naopak působily výpovědi dalších dozorců ve prospěch bývalého velitele. Ten byl osvobozen také ve věci krácení potravinových dávek pro kárance a vězně, když se soudu na základě výpovědi hospodářů Vrabce a Sokla

13 SOA Praha, f. Mimořádný lidový soud Praha (dále jen MLS), sp. zn. Ls 678/48.

14 NA, f. Zemský úřad Praha - Prezidium zemského úřadu v Praze (dále jen ZÚ-PZÚ), Osobní spisy - Josef Janovský, protokol sepsaný s Josefem Janovským 7. 10. 1946 u Zemského národního výboru v Praze.

15 SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. Ls 678/48, výpověď oštržm. (okresní štabní strážmistr - pozn. aut.). Františka Kánského z 25. 6. 1945.

16 V hlavičce dokumentu stojí doslova „rada zaměstnanců četnictva pro štáb ZČV Praha v likvidaci“, protože četnictvo bylo po 2. světové válce zrušeno a včleněno do nově zřízeného Sboru národní bezpečnosti. Tamtéž, dokument č. 119/90 dův. 1945 z 11. 7. 1945.

17 NA, f. ZÚ-PZÚ Praha, Osobní spisy - Josef Janovský, protokol sepsaný s Josefem Janovským dne 7. 10. 1946 u Zemského národního výboru v Praze.

18 SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. Ls 678/48, obžaloba proti Josefu Janovskému č. Lst 26176/47 3 z 12. 8. 1948.



Reaktivovaný četník Jaroslav Horáček, druhý velitel tábora Štěpán Blahynka a zcela vpravo dozorce František Kánský Foto: Muzeum romské kultury, pozůstalost po Fr. Kánském

nepodařilo prokázat, že by internované osoby nedostávaly jídlo dle normy. Důvodem bylo především to, že přístup k platným normám mělo tehdy pouze velitelství tábora, a přestože se např. táborovému lékaři MUDr. Janu Neuwirthovi zdály vydávané přídělky v rozporu s předpisy malé, nemohl to před soudem nijak dokázat. Janovskému se nepodařilo prokázat ani

to, že nutil vězně k práci ve velkých mrazech, přičemž i zde – stejně jako v dalších případech – v jeho prospěch svědčil dozorce František Karel Bintr, jehož výpověď byla podpořena opět rozporuplnou výpovědí Františka Kánského.¹⁹

Janovský nebyl potrestán ani za přeplnění cikánského tábora, přestože ho František Kánský ve své vý-

povědi obvinil, že proti přílivu vězňů neučinil žádná opatření. Vzhledem k výpovědi Jana Svobody ze zemského úřadu, jenž potvrdil Janovského tvrzení o nedostatku stavebního materiálu, neměl soud ani v tomto případě příliš na výběr. Poté, co zpochybnil i výpověď MUDr. Zdeňka Kopeckého ohledně posílání nemocných vězňů do práce místo do nemocnice, odcházel Janovský od soudu jako vítěz.

S odstupem se při hodnocení procesu nelze nepozastavit nad několika skutečnostmi, které dopomohly k Janovského osvobození. Ačkoliv v cikánském táboře zemřel velký počet osob a existovaly indicie, že v některých případech se mohlo jednat o násilnou smrt, nedošlo nikdy k exhumaci těl. Samotná obžaloba zcela pominula – ačkoliv to např. dozorce Kánský uvedl hned v první výpovědi – Janovským podporované násilí proti káráncům a vězňům ze strany táborového personálu. Tato skutečnost je zarážející i vzhledem k faktu, že ve stejné době jako proces s Janovským probíhalo i očistné řízení se dvěma zřejmě nejbrutálnějšími dozorcí Josefem Hejdukem a Josefem Luňáčkem a Luňáček byl dokonce shledán vinným.²⁰ Ani tato skutečnost ale nezabránila tomu, aby oba dozorce vypovídali u mimořádného lidového soudu jako zcela hodnověrní svědci ve prospěch Janovského.

Otazníky se vznášejí i nad výběrem svědků. U soudu vypovídali – s výjimkou Václava Studeného – pouze bývalí zařazenci kárného pracovního tábora, kteří ale ve srovnání s vězni cikánského tábora žili v podstatně lepších podmínkách. Zcela bez povšimnutí prošla i výpověď vrchního strážmistra Františka Leštiny, jenž Janovského opakovaně udal za hrubé zacházení s chovanci tábora v Plané nad Lužnicí.²¹ V neposlední řadě soud nechal v úvahu Janovského spoluví-

19 Tamtéž, rozsudek Mimořádného lidového soudu v Praze č. LS 678/48 ze 7. 9. 1948.

20 ABS, f. 312, sign. VOK 438/47 Tábor a sign. VOK IV 159/47 Kutná Hora.

21 SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. Ls 678/48, výpověď štržm. Josefa Luňáčka z 3. 6. 1946, výpověď Josefa Hejduka z 7. 9. 1948 a výpověď vrch. stržm. Františka Leštiny z 28. 7. 1945.

nu na katastrofálním rozsahu tyfové nákazy, jež se v táboře objevila v polovině srpna 1942 a vrcholila v lednu 1943,²² přestože kvůli tomuto selhání musel opustit místo velitele tábora.

I přes osvobozující výrok tak mnohá svědectví vypovídají spíše o opaku. Na začátku roku 1941 získal Janovský od ministra vnitra Ježka svolení k tvrdému zacházení s muži z okraje společnosti. Když v létě 1942 začaly do nově vzniklého cikánského tábora proudit celé rodiny včetně dětí, rozhodl se u nich uplatnit stejný přístup. Stovky nevinných osob poslaných do tábora pouze na základě nacistického výnosu o potírání cikánského zlořádu z 10. července 1942²³ se ocitly nejen v naprosto nevyhovujících podmínkách, ale rovněž v rukou člověka posedlého touhou „napravit“ vězně pomocí přísné disciplíny, drakonických trestů a tvrdé manuální práce. Přehlnění tábora, zima, nedostatečná hygiena či lékařská péče dovedly tábor na práh tyfové epidemie, která podvyživené a prací vyčerpané vězně zasáhla takovou silou, že to překvapilo i nadřízené německé orgány.

V roce 1948 dosáhl Josef Janovský důchodového věku a po osvobozujícím verdiktu mu byla vyplácena částka 41 400 Kčs ročně a navíc doplacen plat za tři roky mimo službu.²⁴ V roce 1956 podlehl rakovině.

Štěpán Blahynka

Poté, co tyfová epidemie naplno ukázala nedostatky Janovského vedení, rozhodly se ho nadřízené úřady nahradit. Jeho nástupcem se na celé čtyři měsíce – od 19. ledna do 15. května 1943 – stal velitel cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu, vrchní kancelářský oficiál Štěpán Blahynka.



Štěpán Blahynka (vlevo) s kolegy vyšetřuje střet automobilu s koněm

Zdroj: archiv Milana Blahynky

Narodil se 31. května 1894 v obci Skalka, okres Kyjov, do chudé rodiny krejčího Františka Blahynky a jeho ženy Terezie, rozené Poláškové, jako nejstarší z dvanácti dětí, z nichž devět se nedožilo dospělosti.

Během první světové války byl odvelen na frontu, odkud se dostal díky tomu, že vstoupil do rakousko-uherského četnictva. Po úspěšném absolvování školy četníků na zkoušku v Praze se od 1. května 1916 jeho prvním působištěm stala četnická stanice v Lišově. Na této stanici v obvodu Četnického oddělení České Budějovice přečkal zbytek války a stejně jako většina četníků české národnosti se rozhodl pro službu nové republice. Dne 10. prosince 1918 odešel na Slovensko a do roku 1932, kdy byl ustanoven okresním četnickým velitelem v Námestově, vystřídal celkem šest působišť.²⁵

Ve funkci okresního četnického velitele musel kromě běžné agendy a vykonávání inspekčních návštěv (přehlídek) na podřízených stanicích často dohlížet i na vyšetřování těch nejzávažnějších trestných činů, jako byly případy zhárství nebo vraždy. Jednoduché však nebylo ani samotné velení četníkům, neboť *není tajemstvím, že na okrese námestovském byli četníci nezřídka oddáni pití lihovin a jiných neřestí, byli sem přemísťováni četníci z trestu, a uvedu-li, že v celém okrese nebylo tehdy vůbec žádných komunikací, celý okres jest v pohraničí, vysvitne z toho, že jsem měl zde práci nesnadnou a namáhavou.*²⁶

I tyto nesnáze dokázal Blahynka úspěšně překonat a odměnou se mu stala pozice okresního četnického velitele v Banské Bystrici. K práci na zajímavějších případech se připojily i povinnosti bezprostředně spojené

22 NA, f. Generální velitel neuniformované protektorátní policie (dále jen GVNPP) – neinventarizováno, sign. II/1622, graf nemocných a zemřelých vězňů v Cikánském táboře Lety.

23 NEČAS, Ctibor: *Holocaust českých Romů*. Prostor, Praha 1999, s. 19.

24 NA, f. ZÚ-PZÚ Praha, Osobní spisy – Josef Janovský, vyměřovací základy a výpočet výslužného z 28. 5. 1948.

25 *Archiv Milana Blahynky*, Záznam služby Štěpána Blahynky (nedatováno). Z dokumentu jsou čerpány i další profesní údaje Štěpána Blahynky v tomto textu.

26 Tamtéž, Blahynka Štěpán, npor. výkonný – stížnost na kvalifikaci z 21. 12. 1937.

s významem tohoto města. Místo opilých četníků a špatných komunikací se najednou musel zabývat tím, jak nejlépe zvládnout manifestace socialistických stran, zajistit bezpečnost různých návštěv od předsedy vlády přes vysoké církevní hodnostáře až po prezidenta republiky či zabezpečit příjezd sedmi tisíc sokolů.

Ve všech těchto úkolech dokázal uspět a na Slovensku by ho jistě čekala strmá kariéra, zastavily ji však události z března 1939, kdy na troskách Česko-Slovenska vznikl Protektorát Čechy a Morava a ze Slovenska se stal samostatný stát. Za této situace již pro něj nebylo v Banské Bystrici místo, a tak se i se ženou a synem vrátil na rodnou Moravu. Od 31. května 1939 byl ustanoven II. důstojníkem v okresního četnického velitelství v Uherském Hradišti a od 1. února 1940, po onemocnění okresního velitele npor. Václava Anděla, obsadil místo velitele. Dne 25. listopadu 1940 byl pro nadbytečnost převeden do stavu zaměstnanců politické správy a místo hodnosti získal úřednický titul vrchní kancelářský oficiál.

Skutečným důvodem však byla pravděpodobně vzájemná nevraživost mezi ním a pověřeným velitelem četnického oddělení Uherské Hradiště npor. Františkem Markem. Zatímco Blahynka se po příchodu na jih Moravy zapojil do odbojové činnosti v rámci organizace Obrana národa – z pozice okresního četnického velitele, resp. jeho zástupce předával odboji tajné materiály a informace o pohybu německých jednotek, fotografoval a zaznamenával zločiny, jichž se nacisté dopouštěli na našem území; svou činnost prováděl s četníky Šimčíkem, Jarkou (zemřel v koncentračním táboře) a Brýlem (popraven) – zvolil si Marek cestu



Osazenstvo cikánského tábora včetně psů v čele se Štěpánem Blahynkou (sedící uprostřed), vedle něho v černém obleku možná František Havelka

Foto: Muzeum romské kultury, pozůstalost po Fr. Kánském

aktivní kolaborace s Němci. Právě vyvrcholení těchto sporů mělo zapříčinit Blahynkovo ustanovení na místo ředitele kárného pracovního tábora v Hodoníně u Kunštátu.²⁷ Historici Ctibor Nečas²⁸ a Michal Schuster²⁹ hodnotí působení Štěpána Blahynky v táboře v Hodoníně u Kunštátu a Letech u Písku negativně. Jak ale vyplývá z některých dokumentů, jeho role nebyla tak jednoznačná.

V Letech u Písku

V letsčém táboře velel Blahynka pouze od 19. ledna 1943 do 15. května 1943 – tedy necelé čtyři měsíce – a podle vzpomínek jeho syna Milana tam odcházel s největšími obavami a byl připraven na to, že zde zemře.

O velitelskou rošádu se významně zasadil referent pro pracovní tábory na protektorátním ministerstvu vnitra Jiří Letov, který se snažil

ulehčit život vězňům ve všech táborech spadajících do jeho kompetence a několikrát se kvůli tomu dostal do sporu se svými německými nadřízenými. V případě cikánského tábora v Letech měl hlavní zásluhu i na povolání dvou stálých lékařů, což mělo pozitivní dopad na zdravotní stav vězňů.³⁰

Právě tento bývalý důstojník po válce Štěpána Blahynku popsal jako člověka, jenž se zasloužil o záchranu tábora v Letech. Npor. Blahynka převzal tento tábor po předchozím veliteli úplně zanedbaný; živořilo zde na 1000 podvyživených cikánů a řádl mezi nimi skvrnitý tyf. Npor. Blahynka bez ohledu na vlastní zdraví energicky zjednal nápravu a zasloužil se o to, že počet obětí epidemie byl minimální. Zdravotní stav cikánů se jeho péčí o řádné lékařské ošetření, řádné stravování a čistotu v krátké době zárazně zlepšil.³¹

27 Tamtéž, Odpověď k dožadání místní odbočky Obrany národa v Uherském Hradišti ze dne 20. 2. 1947.

28 Viz NEČAS, Ctibor: Personál protektorátních cikánských táborů. In: *Vlastivědný věstník moravský*, roč. 49, č. 3. Muzejní a vlastivědná společnost, Brno 1997, s. 294–298.

29 Viz SCHUSTER, Michal: Proces s Blažejem Dydem na základě materiálů Mimořádného lidového soudu v Brně roku 1947. *Romano džani-ben. Časopis romistických studií*, 2013, roč. 20, č. 1, s. 73–101.

30 PAPE, Markus: *A nikdo vám nebude věřit. Dokument o koncentračním táboře Lety u Písku*. G plus G, Praha 1997, s. 154–159.

31 *Archiv Milana Blahynky*, Prohlášení plk. gšt. Jiřího Letova sepsané 4. 6. 1946 v Praze.

Pozitivní hodnocení se ale objevuje i ve vzpomínkách bývalých vězňů.³² Pro kladnou roli Štěpána Blahynky však svědčí i jiné důkazy. Prvním je graf nemocných, jenž dokazuje, že se s jeho příchodem tyfová epidemie zmírnila. Ve 24. týdnů od vypuknutí nemoci, tj. v týdnu od 11. do 17. ledna 1943, zemřelo až 45 vězňů, zatímco po 19. lednu, kdy tábor převzal Štěpán Blahynka, se začal počet úmrtí radikálně snižovat. Během osmi týdnů (v 31. týdnů od vypuknutí epidemie) klesl počet osob zemřelých na tyfus na nulu. Ačkoliv některá opatření provedl již velitel Janovský, o rychlé potlačení nemoci se zasloužil především nový velitel.³³

Druhým důkazem je energické obnovení pořádku v administrativě. Informace o jménech vězňů osob a jejich skutečném počtu byly do příchodu Blahynky nepřesné, inventář odebraných věcí buď vůbec neexistoval, nebo nebyl veden již od září 1942. Nový velitel dal sebrat a spálit všechno zavšivené oblečení, celý tábor nechal vyčistit a začal pracovat na vytvoření nových seznamů.³⁴ S obnovením pořádku v evidencích souviselo jistě i lepší hospodaření s potravinami, které dle dochovaných výpovědí brzy zaznamenali i samotní vězňi.³⁵

Za nepřímý důkaz pozitivní role Štěpána Blahynky lze považovat i daleko lepší vztahy s dozorcí, kteří se předtím stavěli proti Janovskému. Vzájemné vztahy byly dokonce tak

dobré, že po neočekávaném přeložení zpět do Hodonína u Kunštátu napsal Blahynka dopis na rozloučenou, v němž vzpomíná *všech těžkostí a nebezpečí, které nám bylo společně v době nejhorší v táboře překonati a kdy jsme s nasazením vlastního života konali naše povinnosti ve prospěch celku. Ač to bylo pro nás všechny velmi nebezpečné, bylo v tomto našem poslání cosi krásného a ušlechtilého.*³⁶

Nedlouho po Blahynkově návratu na Moravu došlo ke zrušení obou táborů a zároveň k jeho přeložení do tábora v Mladkově u Boskovic a povýšení na administrativního správce. Do Mladkova byli umísťováni uprchlíci z totálního nasazení v Německu předtím, než byli posláni zpět. Štěpán Blahynka jim ze své funkce pomáhal záměrným prodlužováním pobytu v zařízení, a tak oddaloval jejich návrat do Německa.³⁷

Po válce

Z poválečné činnosti Štěpána Blahynky je známo pouze jeho působení ve funkci soudce z lidu u Mimořádného lidového soudu v Uherském Hradišti a převzetí funkce okresního velitele SNB v Uherském Hradišti, od 1. června 1946 v Kyjově. Pravděpodobně od srpna téhož roku převzal v Novém Hrozenkově i velení nad oddílem cca 500 příslušníků SNB v rámci útvaru Palma, jenž měl za úkol bojovat proti oddílům tzv. banderovců přecházejícím od srpna do listopadu 1946 přes území Moravy.³⁸

Poslední kapitolu Blahynkovy kariéry uzavřel komunistický režim. Jako nestraník byl od 1. února 1949 přeřazen do trvalé výslužby.³⁹ Vzhledem ke směšné výši invalidního důchodu a měnové reformě v roce 1953 musel dále pracovat, aby uživil rodinu, což se negativně promítlo na jeho zdraví. Štábní kapitán SNB Štěpán Blahynka zemřel po dlouhé nemoci 13. ledna 1956 v pouhých 63 letech.⁴⁰

František Havelka

Úlohy posledního velitele cikánského tábora v Letech u Písku se dne 16. května 1943 ujal bývalý táborový hospodář, účetní adjunkt František Havelka. Tábor přebíral a se zcela odlišných podmínek a se zcela jinými úkoly než jeho předchůdci.

Narodil se 8. října 1911 v Opatovicích nad Labem jako nejmladší dítě do rodiny drobného rolníka Josefa Havelky a jeho ženy Kateřiny, rozené Novákové. Otce ale prakticky nepoznal, protože padl v prvním roce první světové války, starost o hospodářství a rodinu převzala matka. Po její smrti v roce 1927 zůstala výchova sedmnáctiletého Františka především na škole.⁴¹

V roce 1930 úspěšně zakončil maturitní zkouškou reálku v Hradci Králové. Bezprostředně poté nastoupil na půlroční školu důstojníků pěchoty v záloze u 4. divize v Jaroměři, kterou absolvoval v roce 1931 s velmi dobrým prospěchem, a čtyři měsíce stačil

32 POLANSKY, Paul: *Tiživé mlčení. Svědectví těch, kteří přežili Lety*, s. 64 a 91.

33 NA, f. GVNPP – neinventarizováno, sign. II/1622, graf nemocných a zemřelých vězňů v Cikánském táboře Lety (nedatováno).

34 SOA Třeboň, f. CT Lety, k. 1, sign. 35 1. C. 2, Zpráva velitele Blahynky generálnímu veliteli protektorátní neuniformované policie o převzetí tábora č. 1251/43.

35 POLANSKY, Paul: *Tiživé mlčení. Svědectví těch, kteří přežili Lety*, s. 64 a 163.

36 *Archiv Milana Blahynky*, Dopis Štěpána Blahynky „Panu zástupci veliteli cik. tábora, všem civilním zaměstnancům tábora, četnickému strážnímu oddílu, pánům lékařům a panu dezinfektorovi“ z 15. 5. 1943.

37 Tamtéž, Potvrzení o činnosti špkt. Blahynky v době okupace sepsané dne 24. 6. 1946 v Náměšti nad Oslavou vrchním strážmistrem Novotným.

38 BRANDEJS, Michal: *Účast StB na akci „B“ (Banderovci v Čechách a na Moravě)*. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Pardubice 2008, s. 47.

39 *Archiv Milana Blahynky*, platový výměr Štěpána Blahynky č. 594/72-4/2-1949 z 8. 2. 1949.

40 Tamtéž, Úmrtí oznámení Štěpána Blahynky.

41 *Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv* (dále jen VÚA – VHA), osobní spis č. 808313 František Havelka (nar. 8. 10. 1911).

ještě zastávat funkci velitele čety u 4. pěšího pluku v Josefově. Armáda mladému Františkovi učarovala, a tak se rozhodl pro dráhu důstojníka z povolání a ještě v září 1931 začal navštěvovat vojenskou akademii v Hranicích.⁴² Tam se v roce 1933 dočkal slavnostního vyřazení s dobrým prospěchem.⁴³ Po škole nastoupil nejdříve k pěšímu pluku 15 v Opavě, aby se v září 1937 vrátil jako velitel čety akademiků do Hranic. Havelkovou poslední předválečnou posádkou se stal od 26. listopadu 1938 pěší pluk 20 v Michalovicích.⁴⁴

Právě převelení na Slovensko určilo jeho další životní dráhu. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava a především samostatného Slovenského státu se ocitl bez práce. Již 23. března 1939 se proto ze Slovenska vrátil ke svému bratrovi Jindřichovi do Opatovic nad Labem a 30. června 1939 byl definitivně propuštěn z armády.

Nedobrovolná „dovolená“ mu skončila až 9. prosince 1939, kdy byl zařazen do stavu úředníků politické správy v Čechách. Dne 5. ledna 1940 získal místo v účetním oddělení Zemského úřadu v Praze, od 8. února 1940 mu byl propůjčen i úřednický titul účetního adjunkta⁴⁵ a až do prosince téhož roku se staral o revizi výročních účtů okresních a městských chudobinců. Působení v rámci účetního oddělení však Havelkovi příliš nespěšilo, a tak byl, dle vlastních slov za trest, na popud německého přednosty účtárny 17. prosince 1942 odeslán do cikánského tábora v Letech u Písku.

Velitelem cikánského tábora

Když František Havelka přišel v prosinci 1942 do Letů, asi si jen těžko uměl představit, kam ho jeho nadří-

zení poslali. Tyfová epidemie na přelomu let 1942 a 1943 vrcholila, každý den umíralo několik vězňů a celkově bylo možné situaci v táboře označit za katastrofální. Po měsíci od Havelkova nástupu byl sice odvolán velitel Janovský a velení převzal Štěpán Blahynka, díky čemuž se zlepšila i zdravotní situace, přesto považoval Havelka pobyt v táboře za nejhorší okamžiky za celou dobu okupace: *V tomto táboře jsem byl donucen bydlet po celou dobu epidemie skvrnitého tyfu. Byl jsem sice zaměstnanec, byl jsem však ohrožen jako každý jiný příslušník tábora, neboť ubytování bylo přímo v táboře. K tomu poznamenávám, že z 1200 příslušníků tábora zemřelo asi 500 osob, při tom též asi 5 zaměstnanců. Po celou dobu epidemie byl tábor obklopen hlídkami, které měly rozkaz střílet po každém, kdo by chtěl opustit tábor. Tedy podobná opatření jako v koncentračních táborech.*⁴⁶

Překonání tyfové nákazy a zlepšení zdravotního stavu vězňů vedlo nejen ke zrušení karantény, ale i k znovuoživení transportů do Osvětimi. Když se po odchodu Štěpána Blahynky 15. května 1943 ujal František Havelka úřadu velitele, nacházelo se v táboře z původních cca 1200 už pouhých 210 vězňů, z nichž sedm bylo dne 21. května propuštěno a pět předáno do preventivní vazby. Během druhého týdne Havelkova úřadování ve funkci velitele, tj. od 21. května do 27. května 1943, byla propuštěna skupina 168 vězňů, dalších čtrnáct skončilo v preventivní vazbě a jeden vězeň musel být převezen do nemocnice. Během dvou týdnů, kdy byl František Havelka v úřadě, tak došlo k zásadnímu snížení počtu vězňů na pouhých patnáct osob!⁴⁷ Ti pak ve zbývajících dvou až třech



Podplukovník František Havelka na fotografii z roku 1956 Foto: VÚA - VHA

měsících zajistili fyzickou likvidaci celého tábora a byli propuštěni, zatímco František Havelka likvidoval tábor po stránce účetní. Za úspěšné splnění tohoto úkolu si vysloužil pochvalu nadřízených.⁴⁸

Od 6. srpna 1943 přešel ze zrušeného tábora (opět na pozici hospodáře) do pracovní výchovného tábora v Hradištku. V pracovních výchovných táborech (Arbeitserziehungslager) byly internovány osoby, které uprchly z totálního nasazení ve třetí říši či se různými způsoby vyhýbaly práci v Protektorátu Čechy a Morava.

Ještě před nástupem na nové působiště se podrobil dvanáctidenní karanténě v písecké nemocnici. Po skončení pobytu v lékařském zařízení byl vyzván k přechodnému nástupu na Okresní úřad v Písku,⁴⁹

42 Tamtéž.

43 *Osobní věstník československého ministerstva národní obrany*, roč. XVI, č. 36. Ministerstvo národní obrany, Praha 1933, s. 152.

44 VÚA - VHA, Osobní spis č. 808313 František Havelka (nar. 8. 10. 1911).

45 ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis ev. č. 3220/11 František Havelka (nar. 8. 10. 1911).

46 VÚA - VHA, Osobní spis č. 808313 František Havelka (nar. 8. 10. 1911).

47 NEČAS, Ctibor: *Holocaust českých Romů*, s. 42.

48 TÝŽ: *Personál protektorátních cikánských táborů*, s. 295.

49 ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis ev. č. 3220/11 František Havelka (nar. 8. 10. 1911).

kde k jeho posledním povinnostem spojeným s letským táborem patřila pravděpodobně i účast v komisi, jež měla rozhodnout o jeho dalším osudu: *Při likvidaci tohoto tábora, který byl zamořen všemi možnými nemocemi a jehož desinfekce by byla nedostatečná, poněvadž šlo o dřevěné stavby, jsem se zasazoval o jeho úplné zničení, zvláště tehdy, když jsem slyšel, že ho bude použito jako pracovního tábora.*⁵⁰

Vzhledem k těmto povinnostem nastoupil do Hradištká až 19. října 1943, a to už jako zaměstnanec ministerstva vnitra. K jeho převedení, stejně jako tomu bylo u ostatních pracovníků zemského úřadu z řad dozorců, došlo již v květnu 1943.⁵¹

Jak po válce dosvědčil jiný zaměstnanec pracovně výchovného tábora, pracoval Havelka v Hradištku hned od počátku proti německému vedení tábora a kromě zvyšování přídělů jídla či předávání balíků z domova různými způsoby chránil vězně před nasazením v Německu a bránil jejich odesílání na práce ve prospěch okupantů.⁵²

Další posun v jeho kariéře nastal až 13. března 1944, kdy se na krátkou dobu vrátil do Prahy a v rámci běžného služebního postupu byl povýšen do hodnosti účetního tajemníka na ministerstvu vnitra. Jeho radost z návratu ale netrvala dlouho – již po dvou měsících, 17. května 1944, odešel znovu do pracovně výchovného tábora, tentokrát v Pardubicích,⁵³ kde pokračoval už jen jako řadový účetní. Setkal se tam i s bývalým velitelem hodonínského tábora Janem Soklem, který po válce velice kladně hodnotil

i jeho působení v Pardubicích: *Z tábora utíkali chovanci i s táborovým šatstvem. Povinností účetního bylo za toto šatstvo vymáhati náhradu, což nadpor. Havelka, přesto, že velitelem tábora byl gestapák Schmidt, činil tak liknavě, že většina takových pohledávek zůstala nezaplacena, ačkoliv se vše dělo na přímý rozkaz velitele tábora.*

V Pardubicích zastihl Františka Havelku konec války. Jako bývalý důstojník z povolání ihned nastoupil službu v československé armádě a v květnu 1945 se stal velitelem 7. roty pěšího pluku 4 Prokopa Holého v Hradci Králové. Od 21. května 1945 společně s tímto plukem obsazoval Liberec.

Po ukliďnění poválečného zmatku prošel, nyní již jako kapitán, během krátké doby několika funkcemi (velitel roty u 4. pěšího pluku a ve škole pro důstojníky v záloze v Rokytnici v Orlických horách), aby byl od 1. října 1946 převelen ke 4. oddělení u velitelství VIII. sboru v Banské Bystrici. Tam nezůstal ani rok a vzhledem k opakovaně výtečnému hodnocení přešel koncem září 1947 do 1. oddělení při velitelství 4. vojenského okruhu v Bratislavě. Tam bez větších obtíží přečkal dramatické události února 1948 a na konci září 1949 se vrátil do Čech, konkrétně k 21. pěšímu (později mechanizovanému) pluku v Čáslavi, kde se během dvou let díky své pili vypracoval nejdříve na správce posádky, později dokonce na velitele praporu. Koncem října 1951 odešel na své poslední působiště, jímž se stala Vojenská lékařská akademie

v Hradci Králové, u níž zastával funkci náčelníka skupiny dělostřelecké přípravy a od roku 1951 staršího učitele střelecké přípravy. K 31. říjnu 1958 přešel, již v hodnosti podplukovníka, ve věku 47 let do zálohy. Během své poválečné vojenské kariéry byl svými nadřízenými hodnocen jako výborný voják, a to i přesto, že nikdy nevstoupil do KSČ.⁵⁴

František Havelka se nikdy neoženil a nikdy nezaložil rodinu. Sklonek života prožil v domácnosti své ovdovělé sestry Marie a v kruhu rodiny svého bratra v Opatovicích nad Labem. Zemřel 8. března 1976 ve věku 64 let.⁵⁵

Závěr

Pokud Josefa Janovského označíme za viníka krutého zacházení s vězni cikánského tábora v Letech u Písku a člověka s velkým podílem na vypuknutí tyfové epidemie a hromadných úmrtích, pak Štěpánu Blahynkovi musíme přisoudit roli muže, který se vzniklou situaci snažil relativně úspěšně napravit. Na posledního velitele Františka Havelku pak zbývá pouze úloha člověka, který ze své pozice již nemohl pro vězně učinit nic. Jeho jediný úkol spočíval v dohledu na likvidaci místa, jež se pro jedny stalo přestupní stanicí do vyhlazovacího tábora v Osvětimi a pro druhé hřbitovem.

Text původně vyšel v *Bulletinu Muzea romské kultury* v roce 2015. Zde uveřejňujeme jeho doplněnou verzi.

50 VÚA - VHA, Osobní spis č. 808313 František Havelka (nar. 8. 10. 1911), odvolání proti usnesení přijímací komise, sepsané dne 31. 10. 1946 v Banské Bystrici.

51 K převedení Františka Havelky, a to beze změny hodnosti/titulu či funkčních požitků, došlo sice až 31. 5. 1943, avšak s účinností od 1. 5. 1943. V žádném případě se tedy nemohlo jednat o odměnu za úspěšnou likvidaci cikánského tábora, jak uvádí Ctibor Nečas - viz NEČAS, Ctibor: *Personál protektorátních cikánských táborů*, s. 295.

52 VÚA - VHA, osobní spis č. 808313 František Havelka (nar. 8. 10. 1911), prohlášení Jaromíra Poláka, sepsané v Praze dne 7. 6. 1946.

53 ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis ev. č. 3220/11 František Havelka (nar. 8. 10. 1911), hlášení o nastoupení vojenské služby ze 7. 6. 1945.

54 VÚA - VHA, osobní spis č. 808313 František Havelka (nar. 8. 10. 1911).

55 AA, elektronická komunikace autora s příbuznými Františka Havelky.